

Oslo/Trondheim, 12/8/09

De eldre taper på eldrebølgen

Jørn Rattsø og Rune Sørensen

Offentlig pengebruk er en strid mellom aldersgrupper. Eldrebølgen forsterker pengekampen. Vi har gjort analyser som viser at aldersgrupper i vekst taper penger per person. De eldre taper på å bli mange. Analysene viser også at det er lite politisk støtte å få fra de yngre i familien. De eldre må ta opp kampen selv!

Eldrebølgen er blitt et tema i alle industrialiserte land. De eldre krever omsorg og helsetilbud og vil forsyne seg kraftig fra samfunnskaken gjennom pensjonene. Pengekravene fra de eldre kan skyve ut andre hensyn, spesielt utgiftene til barnehager og skoler. Kampen om plass på offentlige budsjetter vil bli hardere.

Generasjonskonflikten følger av at ulike aldersgrupper bruker ulike offentlige tjenester. I Norge er dette i stor grad en strid innenfor kommunenes budsjetter. Kommunene ordner barnehage og grunnskole for de yngre og omsorg og helsetilbud til de eldre. Vi kan dra erfaringer fra kommunene fordi de allerede har opplevd svært forskjellige demografiske endringer. Barnefamilier flytter ut av kommuner hvor eldre foreldre bor. Andelen unge familier har økt kraftig i bykommuner, mens andelen eldre har vokst i distriktskommuner. Hvordan har det påvirket tjenestetilbudet?

Aldersgruppene er ikke så tydelig i politikken, for partiene søker å nå alle aldersgrupper. Men det er vel liten tvil om at barnefamiliene har slått gjennom i de senere år, med kontantstøtte, bedre barnepermisjoner og barnehageutbygging. Partiene har rettet seg mot unge med liten partiloyalitet. De eldre kan ta tapt fordi de er stivnet fast i sine gamle partivalg. De blir da mindre viktige i politikken. Og selv om utgiftene til eldre vil ta en større del av samfunnskaken kan det bli mindre på hver enkelt når de blir mange.

Unge og eldre prioriterer forskjellig

I lokaldemokratiundersøkelsen har vi fått med spørsmål om hvordan et utvalg av befolkningen vil prioritere økte utgifter mellom barnehage, skole og eldreomsorg. Eldreomsorg prioriteres høyest av alle, men generasjonskonflikten framkommer tydelig i ønsket fordeling av kommunale penger. Det er ikke overraskende at unge ønsker høyere utgifter til barnehager og skoler, mens eldre ønsker høyere utgifter til eldreomsorg.

Men det er ikke selvsagt at aldersgruppene har så forskjellige utgiftsønsker. Vi har vært opptatt av familiealtruisme, om man bryr seg om velferden til andre familiemedlemmer enn seg selv, unge og gamle. Svarene viser at folks prioriteringer tar sterkt hensyn til egne barn, men ikke til egne foreldre. Dette gjelder altså for unge som har foreldre i egen kommune. De eldre må stole på seg selv.

Det er også spurt om man er villige til å betale 1000 kr i høyere skatt for å finansiere bedre tjenester på områder man vil prioritere. Omkring 60% svarer at de er villig til å betale mer i skatt. Men eldre innbyggere er mindre villige til å betale høyere skatt enn yngre. Resultatene trekker i retning av at eldre mener at unge skal bidra til finansieringen av eldreomsorg, mens yngre aksepterer høyere skatter for å finansiere egne tjenester.

Aldersgrupper er viktige for kommunenes tilbud

Så har vi studert hva kommunene faktisk gjør, med data for perioden 1992 - 2004. Generasjonskonflikten slår ut i praksis. Desto flere eldre det er i kommunen, desto mindre utgifter per bruker i barnehager og skoler. Men det er ikke motsatt, vi finner ikke negativ effekt for utgifter rettet mot eldre av at det blir flere unge. Det kan altså være grunn til bekymring for eldrebølgen i barnehage- og skolesektor.

Samtidig er det er klar kostnadseffekt av å være mange. Desto større en aldersgruppe er, desto mindre brukes per bruker. Dette er tilfelle både for barnehage, skole og eldreomsorg. Effektene er ganske store. Og de er i samsvar med internasjonale studier. De tilsier at pengebruken til omsorg per eldre vil tape på at eldrebølgen kommer.

Familiealtruisme har liten betydning i kommunene, iallefall for de eldre. Andelen av befolkningen som har eldre foreldre boende i samme kommune har ikke betydning for utgiftene til eldreomsorg.

Eldre må klare seg selv.

Vi finner altså at eldre velgere ikke kan vente mye politisk støtte fra yngre familiemedlemmer. Unge og middelaldrende velgere bidrar primært til økte utgifter for barna sine, men ikke for foreldrene sine.

Økt andel eldre ventes å virke negativt for skoleutgifter og barnehageutgifter.

Generasjonskonflikten virker begge veier. Men større andel yngre har ikke betydning for utgiftsnivået til eldreomsorg. Det betyr at heller ikke redusert andel yngre når eldrebølgen kommer, vil bidra til økning av eldreomsorgen.

Gråhåret velgermakt vil helt sikkert bidra til mer eldreomsorg i framtida. Men våre tall tyder på at de ikke vil være sterke nok. Det blir for dyrt å tilfredsstille de mange eldre og hver enkelt vil tape. Siden de gråhårede ikke får særlig hjelp fra barna sine, må de ivareta sine egne interesser. Vårt råd til eldre må bli at de viser mindre partiloyalitet og signaliserer større vilje til partibytte.